

בס"ד, דבר הלכה (48) פרשת חוקת תשע"ח

מאת מורנו הגאון רבי נחום אייזנשטיין שליט"א מרא דאתרא מעלות דפנה י-ם

להערות והצטרפות: פקס: 0722777203, או ל: dvarhalacha613@gmail.com.

=====

שאלה: השנה שי"ז תמוז חל בשבת ונדחה הצום ליום ראשון, האם דיני 'בין המצרים' מתחילים כבר בשבת, או רק ביום ראשון?

תשובה: נחלקו הפוסקים לגבי ברכת 'שהחיינו' (לאוסרים לברך בשבתות של בין המצרים), האם מותר לברך 'שהחיינו' בשבת הזו.

עוד דנו הפוסקים, האם ילד שנעשה בן 13 ב"ח בתמוז, חייב לצום. וזה תלוי האם השנה, נקבע מראש הצום ל"ח בתמוז, או שזה גדר של 'השלמה'.

ויש כמה קולות השנה שהצום הוא נדחה, כגון: לבעלי הברית, לחולה ומעוברת, וכן לחתן וכלה, וכפי שנתבאר ב'הרחב דבר'.

Question: this year the fast of 17th B'Tamuz falls out on Shabbos, and gets pushed off to Sunday. When do the Halachos regarding the three weeks begin, on Shabbos or only on Sunday?

Answer: the Poskim argue whether it's permitted to make a Shehechyanu on new fruit etc. on this Shabbos [for those who usually don't make the Brachah even on Shabbos of the three weeks].

Another issue regarding the above, is with a boy reaching the age of 13 on the 18th of Tammuz. This question depends on the debate what day was the fast originally fixed for by the Chachamim, on the 17th as every year [with the actual fast being pushed off to Sunday], or on the 18th.

On the fast this year there are a few leniencies, such as parents making a Bris, a sick person, a pregnant woman, and a newlywed couple. See footnote for details.

----- ד ב ר ה ר ח ב -----

שמותר לברך שהחיינו בשבת זו. אולם החיד"א (מחזיק ברכה אות יא) מביא שבכנה"ג (שו"ת א"ח ב, ע) כתב, שלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבתות בימי בין המצרים, אז אסור גם בי"ז שחל להיות בשבת. ומבאר החיד"א (חיים שאל ח"א סי' כד): "שאין לומר שהחיינו בימים אלו, משום שהם ימי פורענות ואין לומר שהחיינו "והגיענו לזמן הזה" בזמן מר, וגם שנדחה התענית מ"מ הזמן הוא מכלל ימי הרעה כו', ודווקא אבילות אין בשבת, אבל דבר התלוי בזמן גם בשבת זמניה הוא".

וע"ע באשל אברהם (בוטאטש סי' תקנא בהג"ה), דפשיטא ליה שדיני בין המצרים חלים גם בשבת של י"ז בתמוז. ולכן כותב שם, שאם עורכים נישואין

החול [דלא גרע מאבל], לכן בשבת אין להחמיר בזה, דבלא"ה הרבה אחרונים מסכימין להקל בשבת.

שהחיינו בשבת שחל בי"ז בתמוז

א] הגמ' במגילה (ה, א) אומרת, שאם חל ט' באב בשבת דוחים את הצום לראשון ולא מקדימין ליום שישי, כי "אקדומי פורענותא לא מקדמינן". ופרש"י, שהוא הדין לי"ז בתמוז ועשרה בטבת, והאי דנקט תשעה באב, משום דהוכפלו בו צרות. וכך פוסק השו"ע (תקנ, ג), "כל ד' צומות הללו אם חלו להיות בשבת, נדחין לאחר השבת".

ויש לדון האם לשבת הזו שחל בי"ז תמוז, יש דין של "ימי בין המצרים".

ולמשל, מצינו מחלוקת הפוסקים, האם בשבת הזו מותר לברך "שהחיינו" [לדעת האוסרים לברך בשאר שבתות בין המצרים]¹. דעת המג"א (תקנא, מב)

¹ חשוב לציין: שלמעשה המשנ"ב (תקנא, צח) מצדד שמאחר שהגר"א והט"ז מתירים לברך שהחיינו גם בימות

השו"ע (תקנט, ט) כותב לגבי ט' באב שנדחה, לגבי ברית מילה, שבעלי הברית, מתורים ברחיצה, שאינם משלימים התענית, לפי שיום טוב שלהם הוא.

וכ"כ הביה"ל (שם ד"ה ואינו) לגבי חולי קצת ומעוברת שיש להם מיחוש קצת, שמתרים לאכול. וע"ע במשנ"ב (תקנד, יד) לגבי מעוברת, שאפילו במקום שנוהגין להחמיר, בט"ב שנדחה יש להקל שלא תתענה.

והנה הדברים הנ"ל אמורים לגבי ט' באב, וכל שכן לגבי י"ז שתמוז שנדחה שיש להקל בכל זה.

ולכן הגם שע"פ הוראת מרן הגריש"א זצ"ל, מעוברות ומניקות משתלות לצום בד' תעניות, מ"מ בנדחה אפשר להקל לכתחילה. ועכ"ז מסתבר, שגם בזה יש לאכול רק כפי מה שצריך ולא להתענג בבשר ויין (עי' משנ"ב תקנ, ה).

חתן וכלה בנדחה

ה] עוד מצינו נידון אם חתן וכלה, חייבים לצום בצום נדחה.

ראה במשנ"ב (תקנט, לה) מש"כ שחתן ביום חופתו בד' צומות צריך להשלים התענית, אבל אם היו דחויין אין צריך להשלים. ובשעה"צ (אות לד) מוסיף, שבאמצע השבע ברכות, דעת המג"א שצריך להשלים גם בנדחה, ותמה שהרי שבעת ימי המשתה דוחין אבלות דהויא לדידיה כרגל, ומציין שאכן בפתחי תשובה כותב בשם תשובת בית יהודא, שגם בתוך ז' ימי חופתו אינו מחוייב להשלים בנדחה.

וע"ד מרן הגריש"א זצ"ל, אפשר להקל בזה.

קטנים

ו] קטנים גם אלו שכבר הגיעו לגיל חינוך שיש להם דעת להתאבל, אין להם להתענות כלל, וגם לא תענית שעות (עי' משנ"ב תקנ, ה), וכל שכן השנה שזה נדחה. [רק שכותב המשנ"ב (שם), שראוי לחונכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התנוק כדי שיתאבלו עם הצבור].

לקיחת כדורים בשבת

ז] מי שרוצה לקחת כדורים להקלת הצום בשבת, עליו לערב את הכדורים במאכל או בשתיה לפני השבת. ולא יאמר בשבת שאוכלם להקל את הצום (עי' משנ"ב רצ, ד).

ביום שישי ט"ז תמוז, יש לדאוג שלא יהיה הקנין בבין השמשות, ושזה יותר חמור מכל שבת מצד שזה כבר בין המצרים.

נישואין בליל תענית יז בתמוז

ב] והנה ידוע פסקו של בעל האגרות משה (א"ח א, קסח) שמתיר להתחתן בליל י"ז בתמוז בעת הצורך, ומחדש בזה, שגם דיני בין המצרים אינם מתחילין רק מהבוקר.

אולם השנה שזה נדחה ליום ראשון, כותב בעצמו שפשוט שיש לאסור, משום דדיני בין המצרים חלו עוד בשבת דיש מהם שנוהגין גם בשבת.

נעשה בן י"ג ב"ח תמוז

ג] עוד נפק"מ שיש לדון בזה, לילד שנעשה בן 13 ב"ח תמוז, האם חייב לצום. והשאלה היא, האם הצום הוא השלמה ל"ז בתמוז, ואם כן מאחר שב"ז תמוז לא היה בר חיובא לא יהיה חייב לצום, או שמעיקרא נקבע הצום [כשזה חל בשבת] ל"ח בתמוז.

ודן בזה האבני נזר (סי' תכו), ומצדד שזה גדר של "תשלומין", ולכן אינו מחוייב בצום.

ומציין בזה מש"כ בשו"ת הרשב"א (א, תקכ): "ומה ששאלת בט' באב שחל להיות בשבת מהו בתשמיש המטה, מי הוי כאבל דעלמא דאמרינן דברים שבצנעה נוהג? נראה לי, שאין נוהג בו שום אבילות, דהא אמרינן מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו דאבלות ישנה שאני, וכ"ש דלגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוה, ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם".

וכותב האבנ"ז, שמדברי הרשב"א נשמע, שאין עשירי מצד תשלומין, דהא לגמרי עקרוהו מתשיעי. אולם לדעת הפוסקים שאנחנו בני אשכנז נגררים אחריהם, שסוברים דנוהג דברים שבצינעא, א"כ שפיר יהיה מוכח שהטעם מצד תשלומין.

ולמעשה, ראה בהלכות מועד במועדו (בין המצרים פ"ב הע' 19) שכותב בשם מרן הגריש"א זצ"ל, שיש להחמיר בזה, אלא בילד חלוש יש להקל.

ויש אומרים, שכהן יכול לעלות לדוכן אפילו אם לא צם, וכ"ש בנדחה.

ברית מילה וחולה וכדו' בנדחה

ד] והשנה שהצום הוא נדחה, מצינו כמה קולות מכח זה.